

Merel van Groningen-project

Interventiebeschrijving

2019

Het werkblad dat gebruikt is voor het maken van deze interventiebeschrijving, is een gezamenlijk werkblad van de volgende organisaties:

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

NCJ Nederlands
Centrum
Jeugdgezondheid

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

**Nederlands
Jeugdinstituut**

Colofon

Ontwikkelaar/ licentiehouder van de interventie

Naam organisatie: Merel van Groningen (toekomst Merel van Groningen foundation)

E-mail: info@merelvangroningen.nl

Telecon: n.v.t

Website: <http://www.merelvangroningen.nl/mvg-project/het-project/>

Contactpersoon

Vul hier de contactpersoon voor de interventie in, wanneer deze afwijkt van de ontwikkelaar of licentiehouder.

Naam : Merel van Groningen

E-mail : info@merelvangroningen.nl

Website : www.MerelvanGroningen.nl

Telefoon : 06-17992102

Inhoud

Colofon	2
Inhoud	3
Korte samenvatting van de interventie	4
Doelgroep	4
Doel	4
Aanpak.....	4
Materiaal	4
Onderzoek	4
1. Uitgebreide beschrijving	5
1.1 Doelgroep	5
1.2 Doel	6
1.3 Aanpak	7
2. Uitvoering	11
3. Onderbouwing	14
4. Onderzoek	18
4.1 Onderzoek naar de uitvoering	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten.....	19
4.3 Praktijkvoorbeeld.....	19
5. Samenvatting Werkzame elementen	20
6. Aangehaalde literatuur	21

Korte samenvatting van de interventie

Het Merel van Groningen-project is een compleet themapakket over loverboyproblematiek. Het themapakket is gericht op voorlichting en preventie. Jongeren leren wat een loverboy is, hoe een loverboy te werk gaat en wat de impact is op slachtoffers. Daarnaast krijgen jongeren inzicht in de risico's van hun eigen relationeel en seksueel gedrag, de risico's van social media en leren zij hierin hun grenzen kennen en aangeven. Na het doorlopen van het themapakket weten jongeren wat ze kunnen doen als ze geconfronteerd worden met een (mogelijke) loverboy. Het themapakket behandelt tevens thema's als grooming en sexting. Het project komt voort vanuit de ervaringen van Merel van Groningen. Zij werd als jongere zelf slachtoffer van een loverboy en wil helpen voorkomen dat anderen hetzelfde overkomt. Aan de hand van het verhaal van Merel en een gevarieerd interactief themapakket krijgen jongeren voorlichting en ontdekken zij of ze zelf seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen of risico lopen om slachtoffer te worden van een loverboy. Het themapakket kan ingezet worden bij scholen en jeugdhulporganisaties.

Doelgroep

Het Merel van Groningen-project is ontwikkeld voor jongeren van 12 tot en met 16 jaar. Het themapakket kan aangeboden worden binnen alle vormen van onderwijs en binnen jeugdhulporganisaties. Het is geschikt voor zowel jongens als meisjes.

Doel

Het hoofddoel van het Merel van Groningen-project is de preventie van loverboyproblematiek onder jongeren, door kennis en inzicht onder jongeren te vergroten met behulp van het themapakket.

Aanpak

Na een starterstraining krijgen docenten en jeugdprofessionals toegang tot al het materiaal en een trainershandleiding. Vervolgens kunnen zij jongeren het themapakket aanbieden. Het themapakket van in totaal 20 uur behandelt 8 thema's gericht op het vergroten van kennis over en inzicht in loverboyproblematiek en (online) risico's van eigen seksueel en relationeel gedrag.

Materiaal

Er wordt gewerkt met een uitgebreide trainershandleiding voor docenten en jeugdprofessionals en een werkboek voor jongeren. Daarnaast zijn de films "Ware liefde" en "De aangiften" beschikbaar, evenals het boek "En plotseling ben je van hem" geschreven door Merel van Groningen. Via de website is er toegang tot extra filmmateriaal en spreekbeurt-/werkstukmateriaal.

Onderzoek

In de periode 2013-2014 is er door de ontwikkelaars van het Merel van Groningen-project een procesevaluatie uitgevoerd. Bij de starterstraining waarden docenten en jeugdprofessionals de kennis en ervaringsdeskundigheid van de trainers en de mate waarin de training nieuwe informatie en inzichten oplevert. De terugkomdag wordt over het algemeen minder interessant bevonden, aangezien het die dag vooral gaat om het evalueren van de uitvoering. Over het themapakket wordt aangegeven dat de trainershandleiding en het werkboek voor jongeren erg uitgebreid en duidelijk zijn en dat de werkvormen en opdrachten goed aansluiten op de doelgroep. Het gehele project vraagt veel tijd en dat is in de praktijk soms lastig, met name voor docenten. Na het doorlopen van het themapakket is het beeld van jongeren over slachtoffers van loverboys in veel gevallen veranderd. Uit de evaluaties met jongeren blijkt dat zij meer inzicht hebben gekregen in hoe slachtoffers in dergelijke situaties terecht kunnen komen en dat het iedereen kan overkomen. Daarnaast gaven de jongeren aan dat zij hebben geleerd dat ze hulp kunnen vragen bij mensen om hen heen of naar de politie kunnen gaan als zij in aanraking komen met een (mogelijke) loverboy. Ze weten wat wel en niet strafbaar is op het gebied van relaties en seks, wat de risico's zijn op social media en kennen de 6 regels om te beoordelen of er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij zichzelf, een klasgenoot of vriend(in). Naar aanleiding van de procesevaluatie zijn er verschillende aanpassingen gedaan en staan er aanpassingen gepland voor de toekomst (zie hoofdstuk 4).

1. Uitgebreide beschrijving

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

Het Merel van Groningen-project is ontwikkeld voor jongeren van 12 tot en met 16 jaar. Het themapakket kan aangeboden worden binnen alle vormen van onderwijs en binnen jeugdhulporganisaties. Het is geschikt voor zowel jongens als meisjes.

Intermediaire doelgroep

Er is geen sprake van intermediaire doelgroepen.

Selectie van doelgroepen

Er zijn geen contra-indicaties voor deelname aan het Merel van Groningen-project. Het project is zo ontwikkeld dat het voor alle opleidingsniveaus geschikt is binnen een veilige leeromgeving. Voor jeugdigen met een lichte verstandelijk beperking zijn er aangepast materiaal beschikbaar. Tijdens de starterstraining voor docenten en jeugdprofessionals leren zij hoe het themapakket zo goed mogelijk overgebracht kan worden, passend bij de doelgroep waar het wordt ingezet.

Betrokkenheid doelgroep

De doelgroep is niet betrokken geweest bij de ontwikkeling van de interventie. Wel hebben de persoonlijke ervaringen van Merel van Groningen als slachtoffer van een loverboy de basis gevormd voor de ontwikkeling van het materiaal. Het themapakket is door haar samengesteld in samenwerking met Edu'Actief, Edmée Warneke en Maurice van Westrienen van politie Rotterdam Rijnmond. Hierbij is de nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen, Corinne Dettmeijer-Vermeulen, eveneens betrokken geweest.

De doelgroep is wel betrokken bij de voortdurende doorontwikkeling van het Merel van Groningen-project. Aan het einde van elk thema en bij de afronding van het themapakket wordt er met jongeren geëvalueerd wat hun ervaringen zijn. Belangrijke aanbevelingen die uit de evaluaties naar voren komen worden gebruikt om het themapakket door te ontwikkelen.

Daarnaast worden ook ervaringen van de docenten en jeugdprofessionals meegenomen in de doorontwikkeling van het Merel van Groningen project: de derde dag van de starterstraining is een terugkomdag waar wordt besproken hoe het uitvoeren van de thema's verlopen is en wat er eventueel nodig is om de uitvoering te optimaliseren.

1.2 Doel

Hoofddoel

Het hoofddoel van het Merel van Groningen-project is de preventie van loverboyproblematiek onder jongeren.

Het themapakket draagt hieraan bij door jongeren te confronteren met waargebeurde situaties uit de praktijk en hen een spiegel voor te houden over de risico's van hun eigen gedrag.

Subdoelen

1. Jongeren hebben kennis van en inzicht in wat een loverboy is en hoe deze te werk gaat
 - De jongere vormt zich een beeld van wat een loverboy is
 - De jongere wordt zich bewust van zijn eigen vooroordelen over loverboys en hun slachtoffers
 - De jongere leert de mogelijke werkwijze van een loverboy kennen
 - De jongere wordt zich meer bewust van hoe je meegesleurd kunt worden in de systematische werkwijze van een loverboy
2. Jongeren hebben kennis van en inzicht in de impact van loverboyproblematiek en van seksueel grensoverschrijdend gedrag
 - De jongere denkt na over wat seksueel grensoverschrijdend gedrag inhoudt
 - De jongere weet dat er negatieve gevolgen kunnen zijn na seksueel grensoverschrijdend gedrag
3. Jongeren gaan bewust om met internet en social media
 - De jongere is zich bewust van zijn handelen op social media
 - De jongere is zich bewust van de risico's van social media
 - De jongere is zich bewust van wat hij kan doen om de risico's van social media te verkleinen
4. Jongeren zijn zich bewust van de risico's van hun eigen seksueel en relationeel gedrag
 - De jongere denkt na over wat 'erbij horen' voor hem betekent
 - De jongere denkt na over goede en slechte vrienden
 - De jongere denkt na over het vertrouwen in andere mensen
 - De jongere weet dat er seksuele (on)gelijkheid bestaat
 - De jongere leert dat er zes regels zijn die helpen om de risico's van de eigen situatie te bepalen
5. Jongeren kennen, kunnen en durven grenzen te stellen op seksueel en relationeel gebied
 - De jongere wordt zich meer bewust van zijn eigen grenzen
 - De jongere weet wat groepsdruk is
 - De jongere weet wat (zelf)vertrouwen is
 - De jongere denkt na over hoe het vertrouwen in zichzelf kan groeien
6. Jongeren weten wat ze kunnen doen als ze geconfronteerd worden met een (mogelijke) loverboy
 - De jongere wordt zich bewust van het belang van goede communicatie met de omgeving
 - De jongere weet dat de wet bescherming biedt
 - De jongere heeft meer inzicht in hoe de politie en het Openbaar Ministerie werken

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie

Werving/aanmelding

Via social media, artikelen en interviews wordt bekendheid gegeven aan het Merel van Groningen-project. Docenten en jeugdprofessionals die interesse hebben in het themapakket kunnen zich opgeven voor de starterstraining. Deze training is verplicht om toegang te krijgen tot het themamateriaal en dit te kunnen inzetten bij jongeren. Na het volgen van de training krijgen zij een persoonlijke code voor het te gebruiken materiaal. De docenten en jeugdprofessionals bepalen welke jongeren het themapakket krijgen aangeboden.

Starterstraining voor docenten en jeugdprofessionals

De docenten en jeugdprofessionals (hierna: 'de trainer') worden opgeleid in een starterstraining door de ervaringsdeskundige/trainer (Merel van Groningen) en door een internetrechercheur van politie Rotterdam Rijnmond. Deze bestaat uit twee dagen training en een terugkomdag. De training is SKJ geaccrediteerd. Zie hoofdstuk 2 voor een beschrijving van de inhoud van de training.

Uitvoering – themapakket voor jongeren

In onderdelen worden er 8 thema's behandeld. De trainershandleiding bestaat uit een uitgebreide beschrijving hoe men een thema introduceert en behandelt, welke materialen er gebruikt worden en hoe men de opdrachten in het werkboek van de jongeren voorbereid, uitlegt en nabespreekt.

Het Merel van Groningen-project is een themapakket van in totaal 20 uur. De trainer kan ervoor kiezen per sessie een thema te behandelen en het onderdeel uit te laten maken van het reguliere (les)programma binnen de eigen organisatie. Er wordt geadviseerd te werken met een groepsgrootte van minimaal 8 en maximaal 30 jongeren, dit kunnen gemengde groepen zijn of groepen met alleen jongens of alleen meisjes. Voorafgaand worden ouders door de trainer per brief geïnformeerd over de start van het project. Daarnaast regelt de trainer dat jongeren opgevangen kunnen worden tijdens of na de uitvoering van het themapakket voor het geval dat nodig is. Tijdens de eerste bijeenkomst worden veiligheidsafspraken gemaakt en deze worden elke bijeenkomst herhaald. Aan het einde van elk thema wordt met de jongeren geëvalueerd hoe zij het ervaren hebben. Tijdens de laatste bijeenkomst vindt een eindevaluatie plaats. De trainer bepaalt de doorlooptijd van de training. Het advies is dit project binnen een halfjaar af te ronden met een frequentie van eenmaal per 1 of 2 weken.

De thema's van het themapakket in het kort (zie voor meer informatie de 'inhoud van de interventie'):

- **Thema 1: Loverboymethode.** *Wat is een loverboy*
Werkvormen: maken van veiligheidsafspraken, film "Ware liefde", nabespreking, posters maken, werkboek.
- **Thema 2: Het verhaal van Merel.** *Het bespreken van de methode en de stappen van een loverboy*
Werkvormen: fragmenten uit het boek van Merel van Groningen "En plotseling ben je van hem", foto's, het eigen sociale netwerk in kaart brengen, werkboek.
- **Thema 3: De 6 regels.** *Inschatten van de risico's van de eigen situatie*
Werkvormen: stellingen, fysieke grenzen ervaren door oefeningen, brainstormen over vormen van relaties, vragenlijst, werkboek.
- **Thema 4: Social media: paradijs voor loverboys of voor jou?** *De risico's van social media*
Werkvormen: voorbeelden van social media uit de dagelijkse praktijk, oefening woordwolk maken, eigen computer of smartphone, facebook bericht van docent/jeugdprofessionals, werkboek.
- **Thema 5: Erbij horen en jezelf blijven.** *Inzicht in groepsdruk waaraan men onderhevig kan zijn*
Werkvormen: oefening gericht op groepsdruk, brainstormen over vriendschap, collage maken, werkboek.
- **Thema 6: Vertrouwen.** *Wat is vertrouwen en hoeveel zelfvertrouwen heb je*
Werkvormen: leesopdracht, test, werkboek.
- **Thema 7: De wet.** *Wat is de rol van de politie en de wet bij grensoverschrijdend gedrag*
Werkvormen: tekstfragmenten, (wets)artikelen, werkboek, film "De Aangiften".

- **Thema 8: En ...? Wat doe jij? Wat heb je geleerd van het Merel van Groningen-project**
Werkvormen: interview uitvoeren, samenwerkingsopdracht, brief schrijven, werkboek, eindevaluatie.

Inhoud van de interventie

Stap 1: Trainen van docenten en jeugdprofessionals

Voordat het themapakket aangeboden kan worden aan jongeren worden docenten en jeugdprofessionals door middel van een starterstraining van twee dagen en een terugkom dag opgeleid. Zie hoofdstuk 2 voor meer informatie over de inhoud van deze training.

Stap 2: Themapakket doorlopen met jongeren

Daarna krijgen docenten en jeugdprofessionals toegang tot het materiaal en kunnen zij dit aanbieden aan de jongeren waar zij mee werken. Zoals eerder aangegeven behandelt het themapakket van in totaal 20 uur 8 thema's, waarbij verschillende werkvormen gebruikt worden. De jongeren krijgen een uitgebreid werkboek waarin alle opdrachten staan met bijbehorende uitleg, fragmenten en afbeeldingen en ruimte om antwoorden op te schrijven. Vanuit dit werkboek worden alle thema's doorlopen.

Thema 1: Loverboymethode: wat is een loverboy

De trainer vertoont de film "Ware liefde" over twee meisjes die in aanraking komen met een loverboy. Daarna krijgen de jongeren gelegenheid tot uitwisseling. Er wordt onder andere besproken wat de film oproept en welk beeld jongeren hebben over loverboys en hun slachtoffers. Daarna gaan ze hier in groepjes verder over in gesprek. Ze beantwoorden verschillende vragen, zoals 'Welk type jongen is een loverboy?' en 'Hoe ziet een slachtoffer er meestal uit?'. Zij maken een poster waarbij ze hun eigen beeld over loverboys en hun slachtoffers op papier zetten. Dit vormt het startbeeld van jongeren voorafgaand aan het doorlopen van de thema's. Achteraf wordt bekeken of deze beelden zijn veranderd.

Tijdens de eerste bijeenkomst worden tevens veiligheidsafspraken gemaakt, zodat de jongeren veilig kunnen deelnemen aan de training. Zo wordt bijvoorbeeld afgesproken dat iedereen elkaar laat uitpraten en dat de dingen die besproken worden niet worden gedeeld met andere jongeren buiten de groep. Deze afspraken worden voorafgaand aan elke volgende bijeenkomst herhaald.

Thema 2: het verhaal van Merel

De trainer legt uit via welke stappen een loverboy te werk gaat. Deze stappen worden gekoppeld aan fragmenten uit het boek 'En plotseling ben je van hem' van Merel van Groningen. Jongeren beantwoorden vragen naar aanleiding van de fragmenten, waarbij zij zich proberen in te leven in de situatie van Merel. Zo wordt er onder andere gevraagd hoe zij denken dat Merel zich voelde en wat Merel mogelijk nodig had gehad. Jongeren gaan hun eigen netwerk in kaart brengen door een cirkel te tekenen en daarin de namen van belangrijke mensen te schrijven. Er wordt besproken wat het belang is van een sociaal netwerk. Daarna bekijken jongeren verschillende foto's die relateren aan het verhaal van Merel, waarbij zij vragen beantwoorden over wat ze denken te zien en welk gevoel dit oproept. Ten slotte gaan jongeren een eigen verhaal schrijven. Ze schrijven een scene uit een film waarin zij de hoofdrol spelen als slachtoffer die gedwongen wordt tot prostitutie. De opdracht is bedoeld om het onderwerp heel dichtbij te halen en het voorstellingsvermogen van de jongeren te vergroten.

Thema 3: de 6 regels

De trainer legt uit wat de 6 regels zijn die helpen om de risico's van de eigen situatie met betrekking tot relationeel en seksueel gedrag te bepalen. Het zijn als het ware criteria die jongeren langs kunnen gaan om te bepalen of zij zich in een risicovolle situatie bevinden. De 6 regels bestaan uit de volgende vragen:

1. Mag het volgens de wet (leeftijdsgrens)?
2. Is hier sprake van groepsdruk?
3. Gaat het om een gelijkwaardige relatie?
4. Gaat het om vrijwilligheid van beide partijen?
5. Wordt hier iemand verleid of overgehaald?
6. Is hier sprake van chantage of bedreiging?

Jongeren denken vervolgens na over stellingen gericht op grenzen en grensoverschrijding, zoals 'Als meisjes lachend nee zeggen, bedoelen ze ja' en 'Met iemand naar bed gaan omdat de ander dat wil, is goed'. Daarna wordt de groepsopdracht *Tot hier en niet verder* gedaan, waarbij jongeren oefenen met het aanvoelen en aangeven van grenzen. Voor deze opdracht gaat de groep in twee rijen tegenover elkaar staan. De ene rij is rij A, de andere rij B. Op het teken van de trainer loopt A op B af met rustige stappen. A loopt door totdat hij voelt; dit is de grens. A checkt bij B op dit klopt. Dit deel van de oefening wordt nabesproken. Vervolgens loopt B af op A. A geeft aan tot hoever B mag komen door stop te zeggen. B stopt als A dat aangeeft. Opnieuw wordt dit nabesproken. Bij het laatste deel van de opdracht loopt B op A af. A geeft nogmaals aan tot hoever B mag komen door stop te zeggen. Nu mag B echter een stukje doorlopen, dus over de grens heen die is aangegeven door A. A en B blijven even tegenover elkaar stilstaan. Er wordt nabesproken wat jongeren voelen op dit moment.

Thema 4: Social Media

De trainer laat jongeren nadenken over hun eigen internetgedrag en de risico's daarvan. Jongeren krijgen verschillende tweets te zien en er wordt gevraagd hoe deze tweets op hen overkomen. Ze denken na over wat de mogelijke gevolgen zijn van dergelijke tweets. Vervolgens beantwoorden jongeren vragen over social media, zoals 'Vind je dat een naaktfoto van jezelf maken via de webcam moet kunnen?' en 'Denk je dat het strafbaar is om een naaktfoto op internet te zetten?'. Ook wordt er een woordwolk gemaakt op internet over social media, waarbij ze woorden invoeren die ze hiermee associëren. Op internet zoeken jongeren op wat de betekenis is van begrippen zoals 'sexting', 'bangalijs' en 'grooming'. Daarna wordt er dieper ingegaan op het eigen internetgedrag van de jongeren. Voorafgaand aan dit thema heeft de trainer een vals profiel aangemaakt op bijvoorbeeld Facebook. Hij heeft jongeren uitgenodigd om vrienden te worden. Op deze manier is getest of jongeren zomaar mensen accepteren of dat ze eerst precies willen weten wie diegene is. Jongeren beantwoorden in het werkboek vragen, zoals 'Beveilig jij je profielen?' en 'Hoe sta je op de foto op deze profielen en welke informatie geef je?'. Vervolgens vertelt de trainer over het valse profiel en de uitnodigingen. Er worden geen namen genoemd van jongeren die de trainer hebben toegevoegd of hebben afgewezen. Eventueel kan de trainer van profielen die niet beveiligd zijn foto's halen en aan de groep tonen zonder te zeggen van welk profiel ze zijn gehaald. Daarna wordt er in de groep gesproken over de veiligheid van social media. In deze bijeenkomst worden ook de positieve aspecten van social media besproken, bijvoorbeeld dat je contact kunt houden met mensen die ver weg wonen en dat een zangeres als Esmee Denters is ontdekt via YouTube.

Thema 5: Erbij horen en jezelf blijven

Om het onderwerp groepsdruk in te leiden krijgen de deelnemers een opdracht zonder nog precies te weten waar het over gaat. Aan drie deelnemers uit de groep wordt gevraagd of ze de ruimte willen verlaten. De rest van de groep wordt daarna gevraagd in rijen te gaan staan, waarbij ze allemaal naar dezelfde wand in de ruimte kijken. Als de andere drie terugkeren krijgen zij de opdracht te doen wat ze denken dat ze moeten doen. Dit alles gebeurt zonder te praten. In veel gevallen gaan de drie in dezelfde positie staan als de rest van de groep. Na afloop wordt er besproken wat er gebeurde in de groep en hoe het voelde. Vervolgens wordt de jongeren gevraagd naar persoonlijke ervaringen met betrekking tot groepsdruk. Jongeren gaan tevens opdrachten doen gericht op vriendschap. Ze brainstormen met elkaar over vriendschap en maken een collage. Ze denken na over goede en slechte vrienden, door aan te geven hoe erg ze het bijvoorbeeld vinden als een vriend geheimen verklapt aan anderen of als een vriend je overhaalt om te spijbelen. Daarna wordt de overstap gemaakt naar ongelijke relaties. Jongeren beschrijven in hun eigen woorden wat volgens hen een gelijkwaardig relatie is en bedenken met wie ze zeker geen relatie willen hebben.

Thema 6: Vertrouwen

De trainer laat jongeren in tweetallen uitwisselen over vragen als 'Waar kunnen jongeren onzeker over zijn?' en 'Wanneer is wantrouwen gezond?'. Jongeren denken ook na over waar ze goed in zijn en wat ze kunnen doen om het zelfvertrouwen bij zichzelf te vergroten. Ze voorzien elkaar van tips die het zelfvertrouwen positief kunnen beïnvloeden. Daarna lezen ze tips die hen kunnen helpen om vervelende situaties en nare ervaringen te voorkomen. Voorbeelden van tips zijn: 'Laat nooit iets met je lichaam doen wat jij niet wilt. Het

is jouw lijf' en 'Stop met een contact dat voor jou onprettig voelt'. Vervolgens maken zij een test waarin ze ontdekken in welke mate ze vertrouwen hebben in anderen.

Thema 7: De wet

In dit thema maken jongeren kennis met belangrijke wetenswaardigheden over wetgeving en hulp aan slachtoffers van loverboys. De trainer vertoont de film "De Aangiften" waarin een slachtoffer aangifte doet bij de politie en jongeren de rol en werkwijze van de politie en van het Openbaar Ministerie leren kennen. Jongeren maken opdrachten over de inhoud van wetsartikelen en over hoe een rechtszaal eruitziet en wie daarin allemaal aan het werk zijn. Ook beantwoorden ze stellingen als 'Prostitutie is in Nederland verboden' en 'Naaktfoto's van je ex-partner van 15 jaar via Twitter rondsturen is verboden'. Ze leren daarnaast over termen zoals zedenrechercheur en proces-verbaal en lezen krantenartikelen over de celstraffen die loverboys hebben gekregen. Er wordt ook besproken dat slachtoffers soms onder toezicht gesteld worden of geplaatst worden in een jeugdinstelling. Tijdens dit thema wordt geprobeerd de meestal onbekende wereld van politie en Openbaar Ministerie inzichtelijker te maken.

Thema 8: En ...wat doe jij?

In dit thema schrijven jongeren opnieuw in hun werkboek hoe zij denken over loverboys en hun slachtoffers. Er wordt hen gevraagd terug te kijken naar het beeld dat zij hadden aan het begin, tijdens thema 1. Vervolgens wordt bekeken en besproken of dit beeld veranderd is door de training. Daarnaast denken jongeren na over wie belangrijk zijn in hun leven en wat het belang kan zijn van in verbinding staan met belangrijke mensen. Jongeren gaan een groepsopdracht doen; in kleine groepjes moeten ze van de ene kant van de ruimte naar de andere kant komen, waarbij ze alleen gebruik mogen maken van 3 stoelen. Hun handen en voeten mogen de grond niet raken, anders moeten ze weer opnieuw beginnen. In deze opdracht gaat het om goede communicatie en samenwerking. Hierbij komt hulp aanbieden en hulp vragen ter sprake en wordt er stilgestaan bij gevoelens van schaamte en angst bij het vragen om hulp. Daarna gaan jongeren een brief schrijven aan Merel waarin ze bijvoorbeeld vragen aan Merel, persoonlijke ervaringen of opmerkingen over het themapakket kwijt kunnen. De brieven kunnen daadwerkelijk naar Merel gestuurd worden als de jongeren dat willen, dat bepaalt ieder voor zich. De trainer zorgt ervoor dat de brieven bij Merel terechtkomen. Vanwege de privacywet gebeurt dit anoniem. Ten slotte vraagt de trainer jongeren na te denken over hun voornemens door ze de volgende aanvulzin voor te leggen: *Ik neem mij voor om...*

Tijdens deze laatste bijeenkomst wordt eveneens met jongeren geëvalueerd hoe zij het themapakket ervaren hebben; wat hebben ze geleerd, wat vonden ze interessant, wat zijn verbeterpunten, etc. Deze punten worden door de trainers meegenomen naar de terugkomdag van de starterstraining en daar besproken, zie hoofdstuk 2 voor meer informatie over kwaliteitsbewaking.

2. Uitvoering

Materialen

Voor de trainers zijn de volgende materialen beschikbaar:

- Een uitgebreide trainershandleiding;
Van Groningen, M., Warneke, E., & Van Westrienen, M. (2012). *Merel van Groningen-project Docentenhandleiding*. Meppel: Edu'Actief b.v. Meppel.
- Films;
 - “Ware Liefde”
Scriptschrijver Alex van Galen, regisseur Hans de Korte, in samenwerking met Edu'Actief.
 - “De aangiften”
Door politie Rotterdam Rijnmond in samenwerking met Edu'Actief.
- Brief om ouders in te lichten over het Merel van Groningen-project

Voor de jongeren zijn de volgende materialen beschikbaar:

- Werkboek met inzichtgevende opdrachten en vragen
- Een signalenkaart met de 6 regels die helpen om de risico's van de eigen situatie te bepalen

Locatie en type organisatie

Het themapakket kan uitgevoerd worden door docenten binnen alle vormen van onderwijs en jeugdprofessionals die werken binnen de jeugdhulp, gericht op de doelgroep jongeren van 12 tot en met 16 jaar. Het pakket wordt op locatie gegeven. Dit kan in een lokaal op school, een ruimte in een instelling voor jeugdigen, etc. zijn. Het dient een grote ruimte te zijn waar men ongestoord kan werken en waarin de groep zich kan opsplitsen en jongeren in tweetallen en kleine groepjes aan het werk kunnen gaan. De ruimte dient te beschikken over een beamer en dvd-speler/laptop en flap-over.

Opleiding en competenties van de uitvoerders

Het themapakket kan worden uitgevoerd door docenten en jeugdprofessionals met minimaal een HBO opleiding die over didactische en trainingsvaardigheden beschikken. Ze volgen eerst een starterstraining van het Merel van Groningen-project alvorens ze toegang krijgen tot het themapakket. Tijdens deze training wordt aandacht besteed aan inhoudelijke thema's met betrekking tot loverboyproblematiek. Daarnaast leren docenten en jeugdprofessionals hoe zij de inhoud effectief kunnen overbrengen aan jongeren conform de visie van het project en wordt besproken wat er logistiek geregeld moet worden.

De training ziet er als volgt uit:

Dag 1: Ervaringsdeskundige/trainer Merel van Groningen

Introductie en uitleg van het project, werkwijze en visie, voorlichting en preventie, kennismaking met materialen en het effectief inzetten daarvan.

- Module sociaal-emotionele vaardigheden: ervaringsgericht leren a.d.h.v. opdrachten uit het project, praktisch aan de slag, inhoudelijk het project leren kennen, werken aan thema's: zelfvertrouwen, groepsdruk en grensoverschrijdend gedrag.

Dag 2: Internetrechercheur, expert op het gebied van online opsporing van loverboys.

- Module mediawijsheid. Verantwoord omgaan met social media. Bewustwording gevolgen van gebruik social media. Mogelijke problemen rondom sexting en grooming.
- Kennis over wetgeving rondom loverboyproblematiek. Wat valt binnen de wet en wat niet?
- Module signalering en protocol: wat te doen in lastige situaties?
- Module mogelijke toepassingen en suggesties ter invoering van het project.
- Toepassen en implementatieplan voor de professional.

Dag 3: Ervaringsdeskundige/trainer Merel van Groningen

Terugkomdag na 7-9 maanden: Nadat de trainers het themapakket hebben uitgevoerd komt de groep opnieuw bij elkaar voor evaluatie, intervisie, implementatie en consultatie. Informatie uit de evaluatie met de jongeren wordt ingebracht en besproken.

Om het themapakket uit te kunnen voeren met jongeren zijn de volgende vaardigheden en persoonskenmerken gewenst:

- Het hebben van een positieve houding ten aanzien van seksualiteit
- Kennis hebben van didactische instrumenten
- Bewust zijn van de eigen communicatiestijl en het effect daarvan op de groep
- Het thema seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar kunnen maken
- Bewust zijn van de eigen waarden en normen op dit gebied
- Grenzen van jongeren kunnen respecteren
- Een open houding hebben ten opzichte van de jongeren
- Kennis van social media hebben
- Kunnen observeren en signaleren
- Veiligheid en vertrouwen bieden
- Mening van jongeren niet veroordelen en in de gaten kunnen houden dat jongeren elkaar niet veroordelen

Kwaliteitsbewaking

De kwaliteit van de uitvoering van het themapakket is voor een groot deel afhankelijk van de wijze waarop het materiaal aan jongeren wordt aangeboden. De trainers dienen daarom een verplichte starterstraining te volgen. Tijdens de opleiding raken trainers bekend met het thema, het materiaal en worden ze voorbereid op de uitvoering van het themapakket. Hierbij wordt aandacht besteed aan belangrijke aspecten die van invloed zijn op de kwaliteit, zoals bijvoorbeeld de houding van de trainer richting de jongeren. Trainers kunnen bij de voorbereiding en uitvoering altijd ondersteuning krijgen van Merel van Groningen. Dit kan zorgen voor meer zelfvertrouwen tijdens de bijeenkomsten en dat komt de kwaliteit ten goede.

De derde dag van de training is een terugkomdag waar wordt besproken de uitvoering verlopen is en wat er eventueel nodig is om de uitvoering te optimaliseren.

Aan het einde van elk thema vindt er een evaluatie plaats met de jongeren. Daarnaast wordt er tijdens de laatste bijeenkomst een eindevaluatie gedaan. De ervaringen van de jongeren worden doorgegeven aan de ontwikkelaars van het Merel van Groningen-project en deze vormen de basis voor de doorontwikkeling van het themamateriaal.

Om het Merel van Groningen-project te blijven ontwikkelen en de kwaliteit te waarborgen, is er een start gemaakt met het opzetten en uitvoeren van procesevaluaties en effectevaluaties van het themapakket. Voor de procesevaluatie wordt jongeren gevraagd tijdens bijeenkomst 1 te beschrijven welk beeld zij hebben bij loverboys en slachtoffers en tijdens de laatste bijeenkomst beschrijven zij opnieuw hun beeld hierover. Vervolgens wordt bekeken in hoeverre en op welke manier dit beeld veranderd is na de training.

Randvoorwaarden

Voordat docenten en jeugdprofessionals het themapakket kunnen aanbieden aan jongeren, dienen zij de starterstraining van het Merel van Groningen-project te volgen. Voor de training zelf is een grote ruimte nodig, zodat jongeren zich kunnen opsplitsen om in tweetallen en groepjes te werken. Verder is een goede internetverbinding noodzakelijk, evenals een beamer, scherm en computer om naar een film te kijken.

Daarnaast is het van belang dat er draagvlak is voor de uitvoering van het project binnen de organisatie. De vertrouwenspersoon/intern begeleider en de wijkagent worden door de opgeleide trainer geïnformeerd, zodat zij indien nodig aanwezig zijn of betrokken kunnen worden als er zorgelijke signalen zijn. Ook ouders/verzorgers worden door de trainer op de hoogte gesteld dat het Merel van Groningen-project wordt gegeven. Het pakket biedt een brief voor ouders om hen te informeren over deelname aan het project. Aan

het begin van de training worden veiligheidsafspraken gemaakt met de jongeren en deze worden elke bijeenkomst herhaald, zodat jongeren zich veilig genoeg voelen om open aan de bijeenkomsten deel te nemen. Het moet duidelijk zijn waar een jongere terecht kan als er tijdens of na de training behoefte is aan een gesprek. Dit moet gecommuniceerd worden naar jongeren en hun ouders/verzorgers.

Implementatie

Er wordt via social media, artikelen en interviews bekendheid gegeven aan het Merel van Groningen-project. Wanneer docenten en jeugdprofessionals meer informatie of advies over implementatie willen, kunnen zij contact opnemen met Merel van Groningen via het contact formulier op de site www.merelvangroningen.nl of via info@merelvangroningen.nl.

Voor de implementatie van het themapakket is er een verplichte starterstraining voor docenten en jeugdprofessionals. Zij krijgen dan een uitgebreide handleiding waarin per thema en opdracht beschreven wordt hoe uitvoering te geven aan het project. Hierbij wordt ook beschreven wat men nodig heeft om het materiaal op een veilige manier aan te bieden.

De trainer besluit hoe het totale project ingepland wordt, zo kan het een onderdeel zijn van het reguliere (les)programma of kan het een apart project zijn dat in dagdelen gegeven wordt.

Het is wenselijk dat scholen en jeugdhulpinstellingen het themapakket structureel inbedden binnen de organisatie.

Kosten

De starterstraining voor docenten en jeugdprofessionals kost € 795,-

Deze training bestaat uit twee trainingsdagen van 8 uur en een terugkomdag. De terugkomdag wordt in overleg met de groep die getraind wordt gepland en beslaat maximaal 8 uur.

Het themapakket voor jongeren bestaat uit 8 thema's van 2,5 uur, dus in totaal 20 uur.

3. Onderbouwing

Probleem

Het Merel van Groningen-project is ontwikkeld ter preventie van loverboyproblematiek. Seksueel grensoverschrijdend gedrag en loverboyproblematiek vormen, ondanks de aandacht die er voor dit onderwerp is, nog steeds een groot probleem. In het rapport van de commissie Aanpak meisjesslachtoffers loverboys/mensenhandel in de zorg voor jeugd (2014) worden loverboys beschreven als mensenhandelaren die met verleidingstactieken, manipulaties, chantage en geweld jongeren inpalmen met als oogmerk hen later voor zich te laten werken in de prostitutie of in andere (illegale) sectoren. Het gaat om een ernstig misdrijf, waarbij de slachtoffers ernstig getraumatiseerd kunnen raken en veelal intensieve zorg en hulpverlening nodig hebben om te herstellen.

Uit onderzoek blijkt dat één op de drie meisjes en één op de vijf jongens voor de achttiende verjaardag te maken heeft met een vorm van strafbaar seksueel geweld (Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, 2014). Het aantal minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting in ons land wordt geschat op 1.363 (Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, 2017b). In 2017 zijn er 193 minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting geregistreerd (CoMensha, 2017). Dat betekent dat slechts een klein percentage van alle minderjarige slachtoffers in Nederland geregistreerd wordt. De nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld (2017b) beschrijft dat er sprake is van een 'dark figure', oftewel een onbekend aantal slachtoffers dat buiten beeld blijft. Seksuele uitbuiting heeft een verborgen karakter. Dat heeft onder andere te maken met angst en schaamte van slachtoffers en met daders die het slachtoffer afhankelijk maken en proberen te isoleren. Daarnaast is het een ongrijpbaar probleem vanwege snelle verplaatsingen en een lage aangiftebereidheid (Verwijs, Mein, Goderie, Harreveld, & Jansma, 2011).

Het internet vormt een belangrijke plek waar potentiële slachtoffers benaderd worden. Uit onderzoek van Zanetti en Kanters (2009) blijkt dat het vertrouwen tussen loverboy en slachtoffers via internet drie keer sneller groeit dan bijvoorbeeld op het schoolplein. Terpstra en Van Dijke (2014) stelden destijds dat 50 procent van de ronselactiviteiten via het internet verloopt en dat ook exploitatie hier steeds vaker plaatsvindt. Het gebruik van sociale media draagt bij aan de verborgenheid en ongrijpbaarheid van het probleem.

De gevolgen voor de slachtoffers van loverboys zijn groot. Slachtoffers hebben in vergelijking met andere leeftijdsgenoten een grotere kans op angstproblemen, depressie, lichamelijke klachten, sociale isolatie, woede en agressief en verstoord seksueel gedrag (Collin-Vézina, Daigneault, & Hébert, 2013; Smallbone, Marshall, & Wortley 2008). Ook kan er sprake zijn van traumaklachten, zoals het herbeleven van de gebeurtenis, verhoogde prikkelbaarheid en een verhoogde waakzaamheid. Deze klachten verstoren het functioneren van het slachtoffer (Lindauer & Boer, 2012). Onderzoek toont aan dat volwassenen die als minderjarige misbruikt zijn vaak lagere niveaus van onderwijs hebben afgerond en minder vaak een baan hebben dan volwassenen die dat niet hebben meegemaakt (Currie & Spatz Widom, 2010; Fergusson, McLeod, & Horwood 2013).

De maatschappelijke kosten voor behandeling en justitiële trajecten als gevolg van loverboyproblematiek zijn hoog. De financiële gevolgen bestaan onder andere uit kosten voor medische zorg, psychische hulp en opvang voor slachtoffers. Vaak is er ook op latere leeftijd nog behandeling nodig, aangezien de gevolgen van seksueel geweld tot ver in de volwassenheid doorwerken (Fergusson, et al., 2013). Daarnaast zijn er financiële gevolgen vanwege justitiële trajecten van daders, zoals kosten voor politie, het Openbaar Ministerie, de rechtspraak, gevangenschappen, reclasseringstoezicht en forensische zorg, waaronder tbs (Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, 2017a).

Vanwege het verborgen en ongrijpbare karakter van loverboyproblematiek en de grote gevolgen voor slachtoffers en de maatschappij is het belangrijk dat het onderwijs en jeugdhulporganisaties zich meer gaan richten op dit onderwerp. In het rapport van de nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen (2017a) staat vermeld dat overall waar met minderjarige wordt gewerkt aandacht moet zijn voor het voorkomen van seksueel geweld. Hierbij is aandacht voor de seksuele en relationele vorming van groot belang, aangezien dit jongeren beschermt in hun seksuele ontwikkeling en leert om seksueel verantwoorde keuzes te maken. Door preventief voorlichting te geven op scholen en binnen jeugdhulporganisaties wordt het overgrote deel van de jongeren bereikt en kan gezorgd worden dat zij goede informatie krijgen. Als zij leren over seksueel grensoverschrijdend gedrag en loverboyproblematiek zullen jongeren zich beter bewust zijn van de risico's, belangrijke signalen herkennen en weten wat ze kunnen doen als ze toch in dergelijke situaties terechtkomen.

Oorzaken

Vaak wordt gedacht dat loverboyproblematiek vooral speelt bij jongeren met een licht verstandelijke beperking. Het is inderdaad zo dat het risico binnen deze doelgroep groter is, evenals binnen de doelgroep jongeren die thuis problemen ervaren of in een instelling verblijven. Toch kan iedere jongere slachtoffer worden van een loverboy, onafhankelijk van het IQ en de sociale context waarbinnen ze opgroeien. Daarom is het themapakket ontwikkeld voor een brede doelgroep. De volgende factoren vergroten het risico om slachtoffer te worden:

Risicofactoren op individueel niveau:

- Het gebruik maken van social media en de onbekendheid met risico's ervan
- Gebrek aan kennis van en inzicht in de werkwijze van loverboys
- Eerder opgelopen negatieve ervaringen en/of trauma's (incest, aanranding, verwaarlozing, hechtingsproblematiek)
- (Lichte) verstandelijke beperking
- Problemen in de thuissituatie (scheiding, psychiatrische problematiek van ouder, nieuw - samengesteld gezin)
- Weinig zelfvertrouwen en het gevoel hebben niet gezien te worden

Risicofactoren op peergroup niveau:

- Het uitdagen van mensen op dating sites en digitale contacten aangaan zonder de risico's en consequenties te overzien
- Erbij willen horen en geen weerstand kunnen bieden aan verleidingen en groepsdruk
- Geen grenzen durven stellen
- Moeite hebben om aan eigen normen en waarden vast te houden

Risicofactoren op maatschappelijk niveau:

- Te weinig kennis bij onderwijs, jeugdprofessionals en ouders over belangrijke signalen dat een jongere risico loopt of al te maken heeft met een loverboy
- Handelingsverlegenheid als er risico's worden gesignaleerd
- Gebrek aan kennis over de werkwijze van loverboys
- Onbekend zijn met de mogelijkheden van social media

Aan te pakken factoren

Het themapakket tracht onderstaande beïnvloedbare risicofactoren op individueel en peergroup niveau aan te pakken en werkt daartoe aan de daaronder staande subdoelen:

- Gebrek aan kennis van en inzicht in de werkwijze van loverboys
Er wordt gewerkt aan de volgende subdoelen:
 1. Jongeren hebben kennis van en inzicht in wat een loverboy is en hoe deze te werk gaat

2. Jongeren hebben kennis van en inzicht in de impact van loverboyproblematiek en van seksueel grensoverschrijdend gedrag
 6. Jongeren weten wat ze kunnen doen als ze geconfronteerd worden met een (mogelijke) loverboy
- Weinig zelfvertrouwen en het gevoel hebben niet gezien te worden
Er wordt gewerkt aan de volgende subdoelen:
5. Jongeren kunnen en durven grenzen te stellen op seksueel en relationeel gebied
- Erbij willen horen en geen weerstand kunnen bieden aan verleidingen en groepsdruk, geen grenzen durven te stellen en moeite hebben om aan eigen normen en waarden vast te houden
Er wordt gewerkt aan de volgende subdoelen:
4. Jongeren zijn zich bewust van de risico's van hun eigen seksueel en relationeel gedrag
 5. Jongeren kunnen en durven grenzen te stellen op seksueel en relationeel gebied
- Risicovol social media gebruik
Er wordt gewerkt aan de volgende subdoelen:
3. Jongeren gaan bewust om met internet en social media

Verantwoording

Aansluiting op de doelgroep

De trainer en medeontwikkelaar van het Merel van Groningen-project is ervaringsdeskundige. Het verhaal van Merel van Groningen, zowel over haar traumatische ervaringen van vroeger als over haar huidige strijd om loverboyproblematiek tegen te gaan, grijpt jongeren aan en wekt hun interesse. Dit blijkt uit de procesevaluatie, zoals beschreven in hoofdstuk 4. De situaties die ingebracht worden zijn waargebeurd, dus veronderstellen de ontwikkelaars dat het geloofwaardig is en het jongeren confronteert met de realiteit. Jongeren gaan door middel van opdrachten en groepsdiscussies zelf op zoek naar antwoorden op vragen uit het werkboek, in plaats van dat de trainer de informatie eenzijdig overbrengt. Jongeren ervaren door het doen van oefeningen zelf bijvoorbeeld wat groepsdruk is. Door deze oefeningen te ondergaan wordt het bewustzijn vergroot. De informatieoverdracht sluit op deze manier beter aan bij de beleavingswereld van jongeren en dat vergroot de kans op gedragsverandering (Bartholomew, Parcel, Kok, Gottlieb, & Fernández, 2011). Om structurele attitudeverandering te bewerkstelligen is het van belang dat de centrale informatieverwerking wordt gestimuleerd. Methodieken die de centrale informatieverwerking bevorderen zijn actief leren, participatie en persoonlijke relevantie (Bandura, 2001). Het themapakket maakt gebruik van deze methodieken. Er wordt gebruik gemaakt van afwisselende, actieve en interactieve werkvormen en van beeldmateriaal. Er is aangetoond dat deze werkvormen bijdragen aan de effectiviteit van interventies voor jongeren op het gebied van relaties en seksualiteit (Peters & Kok, 2009).

Dit draagt bij aan het behalen van alle subdoelen namelijk het vergroten van kennis en inzicht in loverboyproblematiek en seksueel grensoverschrijdend gedrag, het bewust omgaan met internet en social media, het bewust zijn van de risico's van het eigen seksueel en relationeel gedrag, het kunnen en durven grenzen te stellen en weten wat te doen als ze geconfronteerd worden met een (mogelijke) loverboy.

6 regels gebaseerd op het Vlaggensysteem

Belangrijk onderdeel van het Merel van Groningen-project zijn de 6 regels, waarmee jongeren de risico's van de eigen situatie leren bepalen. Deze regels zijn gebaseerd op de regels van het Vlaggensysteem. Het Vlaggensysteem is een erkende interventie die gezond seksueel gedrag stimuleert en bijdraagt aan het voorkómen en terugdringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder kinderen en jongeren. Hierbij gaat het on der andere over het adequaat beoordelen van seksueel (grensoverschrijdend) gedrag. Deze beoordeling gebeurt aan de hand van zes criteria, namelijk: wederzijdse toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, leeftijds- en ontwikkelingsadequaat, contextadequaat en zelfrespect (Frans & Franck, 2010). Op basis van deze criteria zijn de 6 regels voor jongeren opgesteld. In een procesevaluatie van Storms (2015) werd vastgesteld dat de terminologie van de criteria lastig is voor jongeren. De 6 regels van het Merel van Groningen-project zijn dusdanig beschreven dat het goed te begrijpen is voor jongeren. Twee van de regels luiden bijvoorbeeld als volgt: 'Wordt hier iemand verleid of overgehaald?' en 'Is hier sprake van chantage of bedreiging?'. De 6 regels dragen op deze manier bij aan het vergroten van het bewustzijn

over de risico's van het eigen seksueel en relationeel gedrag. Dit draagt bij aan het behalen van de subdoelen gericht op het vergroten van kennis en inzicht in loverboyproblematiek en seksueel grensoverschrijdend gedrag, het bewust omgaan met internet en social media, het bewust zijn van de risico's van het eigen seksueel en relationeel gedrag en het kunnen en durven grenzen te stellen.

Bewustwording

Bewustwording is een eerste stap naar gedragsverandering. Zonder bewustwording ontstaat er geen motivatie en intentie om gedrag te veranderen. Onder bewustzijn wordt verstaan dat er kennis nodig is, dat er inzicht moet komen in de risico's en dat er aanleiding is om in actie te komen en gedrag te veranderen (De Vries, Mesters, Van de Steeg, & Honing, 2005). Het Merel van Groningen-project richt zich op het vergroten van kennis over loverboys en hun werkwijze en kennis over de impact van seksueel grensoverschrijdend gedrag op slachtoffers. Daarnaast wordt het inzicht in de risico's van het eigen relationele en seksuele gedrag en van social media vergroot. Het themapakket wordt ingezet om op confronterende wijze, door middel van waargebeurde verhalen en realistisch beeldmateriaal, aan te tonen dat er aanleiding is om gedrag te veranderen.

Het bewustzijn wordt beïnvloed door informatie. Hierbij is het van belang dat de inhoud van de boodschap aansluit bij de ontvanger en dat de informatie afkomstig is van een bron waar de ontvanger voor open staat. Het is tevens belangrijk via welk medium een boodschap verspreid wordt. We moeten het kanaal vertrouwen, willen we de boodschap serieus nemen (De Vries et al., 2005). Bij de ontwikkeling van het Merel van Groningen-project is dan ook veel aandacht besteed aan de manier waarop de informatie overgebracht wordt aan jongeren, om zo het bewustzijn te vergroten. Zoals beschreven bij *Aansluiting op de doelgroep* is het waargebeurde verhaal van Merel de bron, waardoor de informatie serieus genomen wordt en jongeren hiervoor open staan. Verder zijn de inhoud en de werkvormen zo ontwikkeld dat het de doelgroep aanspreekt. Aan bewustwording wordt gewerkt in alle thema's en daarmee wordt gewerkt aan alle subdoelen.

4. Onderzoek

4.1 Onderzoek naar de uitvoering

- A. Van Groningen, M., & Doeleman, A.J. (2014). *Procesevaluatie 2013-2014*.
Het betreft een interne, niet gepubliceerde evaluatie.
In de periode 2013-2014 is er door de ontwikkelaars van het Merel van Groningen-project een procesevaluatie uitgevoerd. Met elke getrainde groep docenten en jeugdprofessionals zijn in groepsverband mondelinge evaluaties gedaan. In totaal hebben 65 docenten en jeugdprofessionals deelgenomen aan de starterstraining in de periode 2013-2014. Via deze trainers hebben 1531 jongeren het volledige themapakket doorlopen. Uiteindelijk heeft 64% van het totale aantal getrainde docenten en jeugdprofessionals deelgenomen aan de procesevaluatie. Dat betekent eveneens dat de ervaringen van ongeveer 64% van de 1531 jongeren die het themapakket doorlopen hebben zijn opgehaald.
- B. Tijdens de mondelinge evaluaties met docenten en jeugdprofessionals is informatie verzameld over hun ervaringen met de starterstraining, het themapakket en wat er uit de evaluaties met jongeren naar voren gekomen is. In de periode van de procesevaluatie zijn de starterstraining en de uitvoering van het themapakket in grote lijnen uitgevoerd volgens plan. Het themapakket is in alle gevallen volledig doorlopen met de jongeren.
De starterstraining wordt door docenten en jeugdprofessionals gemiddeld met een 8 beoordeeld. Zij waarderen met name de kennis en ervaringsdeskundigheid van de trainers die de starterstraining geven en de mate waarin de training inspeelt op actualiteiten waardoor zij nieuwe informatie krijgen en inzichten opdoen. De terugkomdag wordt over het algemeen minder interessant bevonden, aangezien het die dag vooral gaat om het evalueren van de uitvoering. Daarnaast vinden de deelnemers dat het hele traject (de starterstraining en de uitvoering van het themapakket) veel tijd vraagt.
Het themapakket voor jongeren wordt door docenten en jeugdprofessionals met een 8,5 gewaardeerd, voornamelijk omdat zij vinden dat het zo volledig is en dat de trainershandleiding en het werkboek voor jongeren erg uitgebreid en duidelijk zijn. De werkvormen en opdrachten sluiten volgens hen heel goed aan de doelgroep. Wel wordt aangegeven dat de voorlichtingsfilm 'Ware liefde' heftig kan zijn voor bepaalde doelgroepen. Sommige docenten vinden het lastig om de tijd goed in te delen binnen het rooster. Andere docenten passen om die reden het rooster aan of gebruiken twee lessen per thema. Jeugdprofessionals ervaren de tijd niet als een probleem. Zij bieden het bijvoorbeeld aan in thema-avonden of gebruiken het als vast onderdeel binnen het zorgprogramma.
Een belangrijk resultaat van de evaluaties die de trainers met de jongeren hebben uitgevoerd is dat het beeld van jongeren over slachtoffers van loverboys is veranderd na het doorlopen van het themapakket. Trainers geven aan dat jongeren door het themapakket meer inzicht hebben gekregen in hoe slachtoffers in dergelijke situaties terecht kunnen komen en dat het iedereen kan overkomen. Zo is het beeld over het algemeen genuanceerder en wordt er breder gekeken naar factoren die ervoor kunnen zorgen dat jongeren slachtoffer worden. Daarnaast gaven de jongeren aan dat zij hebben geleerd dat ze hulp kunnen vragen bij mensen om hen heen of naar de politie kunnen gaan als zij in aanraking komen met een (mogelijke) loverboy. Ze weten wat wel en niet strafbaar is op het gebied van relaties en seks, wat de risico's zijn op social media en kennen de 6 regels om te beoordelen of er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij zichzelf, een klasgenoot of vriend(in).

Uit de evaluaties met trainers en jongeren blijkt dat er verschillende factoren zijn die bijdragen aan het succes van de interventie. Het is vooral van belang dat er binnen de groep ruimte ontstaat om gedachten, gevoelens en ervaringen te delen. Goede veiligheidsafspraken, een open houding van de trainer en voldoende tijd zijn factoren die hieraan bijdragen. Op organisatieniveau is het belangrijk dat er draagvlak is en bereidheid om eventuele problemen te erkennen en beleid/afspraken binnen de school/jeugdhulporganisatie hierop aan te passen.

Naar aanleiding van de procesevaluatie zijn verschillende aanpassingen gedaan. Zo is er een tweede versie van de voorlichtingsfilm 'Ware liefde' gemaakt. Deze is minder heftig en meer geschikt voor jongeren met PTSS of binnen het cluster 4 onderwijs. Tevens zijn er evaluatieformulieren ontwikkeld voor de trainers en de jongeren om structureel informatie op te halen. Er zijn verschillende aanpassingen gepland voor de toekomst. Er komt een lightversie van het themapakket, zodat het ook ingezet kan worden als er geen ruimte is om het gehele themapakket

aan te bieden. Ook zijn er try-outs gedaan met ouderavonden om ouders meer te betrekken bij het Merel van Groningen-project. Dit was succesvol, aangezien ouders het interessant en leerzaam vonden en docenten en jeugdprofessionals geloven dat het project hierdoor een breder effect heeft. De wens is om standaard ouderavonden toe te voegen aan het themapakket. Ten slotte zal de driedaagse starterstraining ingekort worden naar een eendaagse training, de try-out hiervan gaat plaatsvinden in 2019.

4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten

Er is geen effectonderzoek gedaan.

4.3 Praktijkvoorbeeld

Er is geen praktijkvoorbeeld beschikbaar.

5. Samenvatting Werkzame elementen

Werkzame elementen

- De interventie sluit goed aan bij de doelgroep, door het gebruik van beeldmateriaal, actieve en interactieve werkvormen, eenvoudig taalgebruik en de inhoud van de acht thema's.
- Jongeren leren aan de hand van 6 duidelijke regels de risico's van de eigen situatie te bepalen. Deze regels zijn gebaseerd op het Vlaggensysteem, een erkende interventie die gezond seksueel gedrag stimuleert en bijdraagt aan het voorkómen en terugdringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren.
- Het themapakket wordt ingezet om op confronterende wijze, door middel van waargebeurde verhalen en realistisch beeldmateriaal, aan te tonen dat er aanleiding is om gedrag te veranderen. Door kennis te vergroten over loverboyproblematiek en seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt het bewustzijn vergroot. Bewustzijn is de eerste stap naar gedragsverandering.
- Bij de start van het project schrijven jongeren op welk beeld ze hebben van loverboys en hun slachtoffers. Aan het einde doen zij dit opnieuw en vergelijken ze hun start- en eindbeeld. Hierdoor worden zij zich bewust van eventuele vooroordelen.
- Er wordt veel aandacht besteed aan de rol van social media. Dit is een belangrijk thema voor jongeren in de huidige tijd en een omgeving waarin veel ronselactiviteiten plaatsvinden door loverboys.
- Jongeren krijgen inzicht in het eigen gedrag en de invloed van het gedrag van anderen op hen. Ze krijgen handvatten voor het aangeven van de eigen grenzen en het omgaan met groepsdruk.
- De expertise van de ervaringsdeskundige en de politie wordt ingezet bij de starterstraining voor docenten en jeugdprofessionals. Docenten en jeugdprofessionals krijgen hierdoor een stevige basis mee voor de uitvoering van het themapakket.
- Het themapakket hanteert een open insteek, waarbij seksualiteit en ervaringen van jongeren niet worden veroordeeld.

6. Aangehaalde literatuur

- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52, 1-16.
- Bartholomew, L.K., Parcel, G.S., Kok, G., Gottlieb, N.H. & Fernández, M.E. (2011). *Planning health promotion programs: An Intervention Mapping approach* (3rd ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Collin-Vézina, D., Daigneault, I., & Hébert, M. (2013). Lessons learned from child sexual abuse research: Prevalence, outcomes, and preventive strategies. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 7(1), 22.
- CoMensha. (2017). *Mensenhandel in Nederland. Het beeld van 2017*.
- Commissie Aanpak meisjesslachtoffers loverboys/mensenhandel in de zorg voor jeugd (Commissie Azough). (2014). *Hun verleden is niet hun toekomst. Actieplan Aanpak meisjesslachtoffers van loverboys/mensenhandel in de zorg voor jeugd*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Currie, J. & Spatz Widom, C. (2010). Long-term consequences of child abuse and neglect on adult economic well-being. *Child Maltreatment*, 15(2), 111-120.
- Fergusson, D. M., McLeod, G. F. H. & Horwood, L. J. (2013). Childhood sexual abuse and adult development outcomes: findings from a 30-year longitudinal study in New Zealand. *Child Abuse & Neglect*, 37, 664-674.
- Lindauer, R.J.L. & Boer, F. (2012). *Trauma bij kinderen*. Houten: Uitgeverij LannooCampus.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2014). *Op goede grond. De aanpak van seksueel geweld tegen kinderen*. Den Haag: Nationaal Rapporteur
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2017a). *Effectief preventief. Het voorkomen van seksueel geweld door seksuele en relationele vorming in het onderwijs*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen. (2017b). *Slachtoffermonitor mensenhandel 2012-2016*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Peters, G.J. & Kok, G.J., (2009). GHB: From knowledge about determinants to evidence-based health promotion interventions, 311. In *Psychology and Health 24 (Suppl. 1)*.
- Smallbone, S., Marshall, W.L. & Wortley, R. (2008). *Preventing child sexual abuse. Evidence, policy and practice*. Devon: Willan Publishing.
- Storms, O. (2015). *Vlaggensysteem. Procesevaluatie onder jongeren*. Utrecht: Movisie.
- Terpstra, L., & Dijke, A. van (2014). *Loverboyslachtoffers en hulpverlening*.
- Van Groningen, M., & Doeleman, J. (2014). *Procesevaluatie 2013-2014*.
- Verwijs, R., Mein, A. G., Goderie, M., Harreveld, C., & Jansma, A. (2011). *Loverboys en hun slachtoffers. Inzicht in de aard en omvang problematiek en in het aanbod aan hulpverlening en opvang*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Vries, H. de, Mesters, I., Steeg, H. van de, & Honing, C. (2005). The general public's information needs and perceptions regarding hereditary cancer: An application of the Integrated Change Model. *Patient Education and Counseling*, 56, 154-165.

Zanetti, V.S.M & Kanters, K. (2009). *Management samenvatting: analyse loverboys op internet*. Politiekorps Rotterdam-Rijnmond.